

Shirley

UCHWAŁA NR 71/2018

SENATU UNIwersYTETU HUMANISTYCZNO-PRZYRODNICZEGO
IM. JANA DŁUGOSZA W CZĘSTOCHOWIE

Z DNIA 6 CZERWCA 2018 R.

W SPRAWIE NADANIA TYTUŁU DOKTORA HONORIS CAUSA
PROF. DR. HAB. STANISŁAWOWI GAJDZIE

Na podstawie art. 62 ust. 1 i art. 16 Ustawy z dnia 27 lipca 2005 r. Prawo o szkolnictwie wyższym (t.j. Dz.U. 2017, poz. 2183 z późn. zm.) w związku z § 8 ust. 1-3 Statutu Akademii im. Jana Długosza w Częstochowie, Senat postanawia, co następuje:

§1

Nadaje się tytuł doktora honoris causa Uniwersytetu Humanistyczno-Przyrodniczego im. Jana Długosza w Częstochowie prof. dr. hab. Stanisławowi Gajdzie.

§2

Uchwała wchodzi w życie z dniem podjęcia.

§3

Uchwałę podjęto w głosowaniu tajnym:

tak – 24, nie – 0, wstrzymujących się – 0,

w którym uczestniczyło 24 senatorów, spośród 29 członków Senatu UJD z prawem głosu.

Przewodnicząca Senatu
Uniwersytetu Humanistyczno-Przyrodniczego
im. Jana Długosza w Częstochowie
Rektor
PROF. DR. HAB. ANNA WYPYCH-GAWROŃSKA

Q.F.F. F.Q.S.

NOS

ANNA WYPYCH-GAWROŃSKA
SCIENTIARUM HUMANARUM DOCTOR HABILITATUS
PHILOLOGIAE PROFESSOR ORDINARIUS
HOC TEMPORE RECTOR MAGNIFICUS

AGNES CZAJKOWSKA
SCIENTIARUM HUMANARUM DOCTOR HABILITATUS
PROFESSOR EXTRAORDINARIUS UNIVERSITATIS SCIENTIARUM HUMANARUM ET
NATURALIUM NOMINE IOHANNIS DLUGOSI CZENSTOCHOVIAE
HOC TEMPORE FACULTATIS PHILOLOGICARUM HISTORICARUMQUE DECANUS
SPECTABILIS

IVONA NOWAKOWSKA-KEMPNA
SCIENTIARUM HUMANARUM DOCTOR HABILITATUS
PHILOLOGIAE PROFESSOR ORDINARIUS
PROMOTOR RITE CONSTITUTUS

IN VIRUM CLARISSIMUM

STANISLAUM GAJDA

SCIENTIARUM HUMANARUM DOCTOREM HABILITATUM

PHILOLOGIAE POLONAE IN UNIVERSITATE OPOLIENSI PROFESSOREM ORDINARIUM

ACADEMIAE SCIENTIARUM POLONAE SOCIUM ORDINARIUM

QUI DE SCIENTIAE LINGUARUM
DISCIPLINA INDAGANDA OPTIME EST MERITUS

QUI AUCTOR EST PAENE QUADRINGENTA OPERA, QUAE AD VARIAS ET GRAVES
QUAESTIONES LINGVAE POLONAE ET LINGUARUM SLAVICARUM PERTINENT, QUORUM
MULTA PRINCIPIS NATURAE SUNT

CUIUS PERMAGNA OPERA SCIENTIALIA, MULTIPLICIA ET VARIA ATQUE IN MULTIS
ASPECTIBUS PLENA RERUM NOVARUM SUNT

QUI OB SUA EGREGIA MERITA IN INVESTIGATIONIBUS PERTINENTIBUS AD STILUM ET
LINGUAS SLAVICAS APPROBATA UNIVERSE AUCTORITATE SCIENTIALI PRAEDITUS EST

~6~

QUI INVESTIGATIONES MAGNAS SLAVICAS GUBERNAVIT, PER QUAS INDAGATORIBUS
IUVENIBUS EX MINORIBUS CONSORTIONIBUS SCIENTIARUM, INTER QUAS OLIM
CZENSTOCHOVIA FUIT, OCCASIONES MUTUAE OPERAE SCIENTIALIS APERIEBAT

QUI IN SCRUTATIONIBUS PLENIS ET LATIS STATUS ET COMMUTATIONES LINGUARUM
SLAVICARUM RECENTIUM INQUIRERE INCIPIT, QUOD DUODECIM MONOGRAPHIAE IN
LUCEM PROTULIT

QUI AMICUS CERTUS ET FIRMUS UNIVERSITATIS NOSTRIS EST ET SEMPER SOCIETATEM
NOSTRAM CONSILII ET PRAECEPTIS, SCIENTIA ET EXPERIENTIA ADIUVAVIT

EX DECRETO FACULTATIS AMPLISSIMIQUE SENATUS

**DOCTORIS HONORIS CAUSA
UNIVERSITATIS SCIENTIARUM HUMANARUM ET NATURALIUM NOMINE IOHANNIS
DLUGOSI CZENSTOCHOVIAE**

NOMEN ET HONORES, IURA ET PRIVILEGIA OMNIA CONTULIMUS
IN EIUSQUE REI FIDEM PERPETUAMQUE MEMORIAM
HASCE LITTERAS
UNIVERSITATIS SIGILLO MUNIENDAS CURAVIMUS

DATUM CZENSTOCHOVIAE
DIE XX MENSIS IUNIUS ANNO MMXVIII

ANNA
WYPYCH-GAWROŃSKA
H.T. RECTOR

AGNES
CZAJKOWSKA
H.T. DECANUS

IVONA
NOWAKOWSKA-KEMPNA
PROMOTOR

STANISŁAW GAJDA

DOCTOR HONORIS CAUSA UNIwersYTETU HUMANISTYCZNO-PRZYRODNICZEGO IM. JANA DŁUGOSZA W CZĘSTOCHOWIE

LAUDACJA

Magnificencjo, Pani Rektor,
Wysoki Senacie,
Wielce Dostojny i Drogi Laureacie,
Szanowni Państwo,

Z wielką radością i spontanicznym aplauzem Senat Uniwersytetu Humanistyczno-Przyrodniczego im. Jana Długosza w Częstochowie (a przedtem Rada Wydziału Filologiczno-Historycznego) podjął uchwałę o nadaniu Panu Profesorowi tytułu *doctora honoris causa* naszej Uczelni.

Wygłoszenie laudacji dla tak dostojnej i drogiej nam Osoby, jaką jest Pan Profesor, stanowi ogromny zaszczyt, ale jednocześnie trudne zadanie. Nie sposób w krótkich słowach wymienić wszystkich zasług Pana Profesora na polu naukowym, dydaktycznym i organizacyjnym. Należy podkreślić na początku, iż jest Pan Profesor wypróbowanym i niezawodnym przyjacielem naszej Uczelni.

Charakteryzując sylwetkę Pana Profesora, nietrudno będzie wskazać więzi łączące Go z Długoszowym Uniwersytetem, uzasadniające nadanie tytułu *doctora honoris causa* naszej Uczelni, o wiele bardziej skomplikowane będzie przybliżenie Jego wielostronnego i bogatego dorobku na niwie naukowej, dydaktycznej i organizacyjnej.

Chaim Perelman w *Imperium retoryki* (2002, s. 109) napisał: „Dobra reputacja staje się kapitałem wcielonym w daną osobę, to aktywa, z których skorzystanie w razie potrzeby jest rzeczą uprawnioną”. Przybliżając owe aktywa, trzeba najpierw przypomnieć, iż stoi przed nami członek rzeczywisty PAN, którego ponad 380 publikacji dotyczy: teorii języka i teorii lingwistyki, stylistyki językoznawczej odniesionej do języka polskiego i innych języków słowiańskich, współczesnych dziejów języków słowiańskich, słowiańskich badań komparatywnych, historii języka, socjolingwistyki i leksykologii, teorii tekstu oraz kultury języka. Pan Profesor przez wiele lat kierował w Opolu Katedrą Języka Polskiego (1998–2012) i In-

stytutem Filologii Polskiej (1990–2012). Dało to asumpt do podjęcia ambitnych i ciekawych tematów badawczych, które zaowocowały szeregiem monografii, międzynarodowymi tomami pokonferencyjnymi i pracami badawczymi młodej kadry. Wśród znaczących programów badawczych warto tutaj wymienić „Teoretyczno-metodologiczne problemy współczesnych stylistyk” (1995–nadal) oraz wielkie międzynarodowe programy slawistyczne: „Przemiany współczesnych języków słowiańskich” (1993–2001) oraz „Komparacja systemów i funkcjonowania współczesnych języków słowiańskich” (2001–nadal). Wśród polskich programów ważne miejsce zajmują tematy „Rozwój współczesnego języka polskiego – jego odmian i słownictwa” oraz „Język polski w europejskiej przestrzeni kulturowo-językowej” (2004–2006). Prowadzone programy badawcze oraz działalność w ramach Instytutu zaowocowały organizacją 48 krajowych i międzynarodowych konferencji, w tym V Kongresu Polonistyki Zagranicznej w 2012 roku, a także uczestnictwem Pana Profesora jako referenta w 130 konferencjach krajowych i zagranicznych.

W tym punkcie należy wskazać na Osobę Pana Profesora jako człowieka otwierającego wielką przestrzeń współpracy naukowej, działającego zgodnie z maksymą *Amor verborum nos unit*. Mogli z niej skorzystać młodzi badacze i pracownicy z mniejszych ośrodków naukowych, między innymi takich jak Częstochowa. Częstochowa ma bowiem za sobą realizację ambitnego planu przemian z uczelni dydaktycznej, jaką była Wyższa Szkoła Pedagogiczna, przez Akademię z rozwijającą się kadrą badawczą, po Uniwersytet z sześcioma prawami doktoryzowania, z prawami habilitowania, z kadrą profesorską i cenionymi europejskimi pracami naukowymi. Od lat osiemdziesiątych w tym naukowym awansie Uczelni uczestniczy czynnie Pan Profesor, stwarzając młodej kadrze szansę pokazania się i wybicia w skali krajowej i międzynarodowej, dzięki uczestnictwu w opolskich konferencjach i pracach badawczych. Jesteśmy za to wdzięczni.

Warto tutaj podkreślić, iż Pan Profesor rozpoczął karierę naukową od zrecenzowania tomu *Językoznawca*, prezentującego prace Koła Młodych Językoznawców w 1971 roku, z młodymi wówczas entuzjastami lingwistyki, jak Marcin Preisner, Janusz Anusiewicz, Ryszard Tokarski, Stanisław Podobiński czy mówiąca te słowa.

Bogactwo form aktywności naukowej to z jednej strony tworzenie i wychowanie zespołu badawczego, nie tylko opolskiego, ale i krajowego oraz międzynarodowego, z drugiej strony – własna działalność naukowa – jakże bogata i różnorodna, chociaż oscylująca wokół pewnych kluczowych tematów.

Profesor Stanisław Gajda ma imponujący dorobek naukowy, wieloaspektowy, w wielu wymiarach prekursorski i nowatorski, a co najważniejsze – liczący się w Europie i obejmujący cały świat slawistyczny. Służą temu także publikacje w językach kongresowych: rosyjskim (począwszy od czasów przed 1989 rokiem), angielskim, niemieckim oraz w różnych językach słowiańskich. Na ten imponujący dorobek składają się przede wszystkim dogłębne badania nad stylem i stylistyką i wyrastające stąd studia nad terminem i terminologią, badania nad gatunkami tekstu, tekstem i dyskursem, zachowaniami komunikacyjnymi i komunikacją medialną. Zaowocowało to czterema świetnymi monografiami o rozwoju terminologii górniczej, o badaniach stylistycznych nad językiem naukowym, o współczesnej

polszczyźnie naukowej oraz *Wprowadzeniem do teorii terminu*. Z doświadczeń tych wyrósł także *Przewodnik po stylistyce polskiej* (redaktor i współautor, Opole 1995), a przede wszystkim czasopismo „Stylistyka”, tomy I–XXII (1992–2012 redaktor naczelny). Przypominamy ważniejsze myśli Pana Profesora zapisane w cytowanych tomach. Publikacje te cieszą się międzynarodową sławą i uznaniem, stanowiąc oryginalny polski wkład do rozwoju badań stylistycznych w krajach słowiańskich i Europie. Wynika to z pionierskich założeń badań nad stylem i stylistyką oraz wypracowania nowatorskiej teorii stylu i stylistyki. Stylowi nadaje Badacz szerokie humanistyczne (antropologiczne) znaczenie i traktuje go jako całości kształt zachowań językowych człowieka, uwarunkowanych podmiotowo i pragmatycznie, kognitywnie i kulturowo. W Jego przekonaniu – styl to zasady integrujące konstruowanie tekstów ze środków językowych, od fonetycznych po tekstotwórcze. Styl usytuowany jest na osi *langue–parole*. Stylistyka jest równie szeroko definiowana, jako nauka o tak właśnie rozumianym stylu, jako dyscyplina językoznawstwa integrująca we wszystkich wymiarach badania nad tekstami/dyskursem. Stylistyka jawi się jako badanie regularności użycia języka w różnych sferach komunikacji korespondujących ze sferami działania. W wielu studiach, artykułach i opracowaniach monograficznych o charakterze encyklopedycznym Profesor S. Gajda przybliżył całe *spectrum* stylów współczesnej polszczyzny, tworzy teorię stylu naukowego, podaje jego wyznaczniki stylowe i charakteryzuje terminologię. W licznych pracach ukazuje wewnętrzne zróżnicowanie stylów, nieostre granice między nimi, a przede wszystkim zwraca uwagę na problemy typologiczne i terminologiczne nie tylko stylów, lecz także dyskursu i języka. W metodologii podaje opis struktur komunikacyjno-kulturowych i kognitywnych, wyjaśnia ich budowę, wyznaczniki i rozumienie. Formułuje podstawowe, a zarazem kapitalne, perspektywy badawcze: pragmatyczną, dyskursywną, tekstologiczną i genologiczną. Wyjątkowo wnikliwie przedstawia przemiany cywilizacyjno-kulturowe schyłku XX wieku, przełomu wieków i nowej, postindustrialnej ery. Na tym tle ukazuje przenikanie się stylów, tworzenie się stylów hybrydowych, potoczność w języku i jej ekspansję oraz zachowania komunikacyjne oparte na rutynizacji i wynikające z konwencjonalizacji ról społecznych i działań. Krąg zainteresowań uzupełnia studiami nad indywidualnym wymiarem używania języka, nowymi zjawiskami medialnymi i ich wpływem na język ogółu. Prowadzi trafnie studia i analizy nowych stylów: telewizyjnego, medialnego, elektronicznego, reklamowego. Prace te doprowadziły do wyłonienia się nowego obszaru badawczego, poszerzającego zainteresowania Autora o inne języki słowiańskie. W ramach wielkiego programu badawczego rozpoczęto analizę kondycji współczesnych języków słowiańskich, ich przemian systemowych, obrazu zjawisk takich, jak: nowe media i ich język, przekaz elektroniczny, nowe typy dyskursu publicznego, a w tym wymiar kognitywny, kulturowy i pragmatyczny tego dyskursu, jego interakcyjność i intertekstualność.

Opracowanie najnowszych dziejów języków słowiańskich obejmuje 12 tomów poświęconych poszczególnym językom słowiańskim: serbskiemu, bułgarskiemu, czeskiemu, słowackiemu i słoweńskiemu, chorwackiemu, kaszubskiemu, białoruskiemu, ukraińskiemu, macedońskiemu i polskiemu. W zapowiedzi jest opraco-

wanie języka karpatorusińskiego. Podobne bogactwo treściowe zawierają cztery tomy studiów poświęcone komparacji współczesnych języków słowiańskich, wyrosłe również z międzynarodowego programu badawczego. Prezentują one przemiany we współczesnych językach słowiańskich, ich systemach i środkach językowych, wzorach zachowań, normach i wartościach, wyrosłych z przemian kulturowo-cywilizacyjnych.

Bogaty jest także dorobek Pana Profesora dotyczący badań nad polonistyką (t. 1-2) i dydaktyką szkolną oraz uniwersytecką, obejmujący rozprawy i studia oraz opracowania podręcznikowe z socjolingwistyki, dialektologii, logopedii i neurolingwistyki oraz neurologopedii, a także udział w pracach Międzynarodowego Komitetu Sławistów i kongresach sławistycznych. Ponadto Pan Profesor uczestniczy w obozach gwaroznawczych (także mówiąca te słowa) i badaniach gwar Podlasia, prowadzonych przez prof. Barbarę Falińską (PAN). Tak bogaty i wielostronny dorobek Pana Profesora pozwala scharakteryzować Go jako Mistrza i Mentora pokoleń językoznawców, także naszej Uczelni.

Pozwolę sobie przypomnieć liczne i owocne dyskusje naukowe z pracownikami naszej Uczelni – z panem profesorem Andrzejem Bańkowskim na temat słownika etymologicznego, panią profesorem Wigą Bednarkową, autorką monografii o dyskursie szkolnym i języku uczniów, panią profesorem Violetta Jaros – autorką monografii o języku i stylu pism naukowych Joachima Lelewela, panią profesorem Dorotą Suską i Jej zespołem, specjalizującym się w komunikacji językowej i języku mediów, czy mówiąca te słowa – autorką badań socjolingwistycznych, dialektologicznych i neurologopedycznych.

Trzeci wielki obszar działań Pana Profesora Gajdy obejmuje działania organizacyjne na rzecz nauki polskiej i europejskiej, w ramach których pracuje On jako członek w licznych komitetach i organizacjach naukowych, towarzystwach i stowarzyszeniach. Najważniejsze z nich to członkostwo w Prezydium Międzynarodowego Komitetu Sławistów, przewodniczenie (1999–2007) Komitetowi Językoznawstwa PAN i Komitetowi Słowianoznawstwa PAN, członkostwo w Radach Naukowych: Instytutu Języka Polskiego PAN, Instytutu Badań Literackich PAN, Komitetu Badań Naukowych, działalność w Centralnej Komisji do Spraw Stopni i Tytułów Naukowych (1999–2012) i przewodniczenie Sekcji Nauk Humanistycznych i Społecznych (od 2007) tejże Komisji. Warto również wspomnieć o ważnej roli i funkcji w różnych towarzystwach naukowych, jak Polskie Towarzystwo Językoznawcze (od 1974) i Towarzystwo Miłośników Języka Polskiego (od 1974) i wielu, wielu innych.

Z tej perspektywy Pan Profesor jawi się jako spolegliwy doradca, otwierający przestrzeń dyskusji naukowo-organizacyjnej, służącej wyborowi drogi przez pracowników naszego Uniwersytetu. Pan Profesor towarzyszył Wyższej Szkole Pedagogicznej w Częstochowie jako jej doradca i mentor, wskazywał drogi rozwoju, dyskutował nad wyborem ścieżek badawczo-dydaktycznych, pomagał w rozwiązywaniu bieżących problemów i dylematów. Ta przyjazna pomoc i życzliwość towarzyszyły częstochowskiej *Alma Mater* od początku jej powstania do dnia dzisiejszego, kiedy to możemy powitać Pana Profesora w progach Uniwersytetu Humanistyczno-Przyrodniczego im. Jana Długosza w Częstochowie.

Ważne międzynarodowe zaszczyty to także honorowe członkostwo Czeskiego Towarzystwa Językoznawczego oraz otrzymanie *summa cum laude* doktoratu *honoris causa* Uniwersytetu św.św. Cyryla i Metodego w Skopju i Uniwersytetu Pedagogicznego w Krakowie. Do tego trzeba jeszcze dodać dyplomy honorowe Uniwersytetu im. M. Łomonosowa w Moskwie i Newską Nagrodę Uniwersytetu w Petersburgu, a także wiele innych. Bogata działalność Pana Profesora zaowocowała nadaniem Mu licznych odznaczeń państwowych, medali i krzyży zasługi, w tym najważniejszego – Krzyża Kawalerskiego Orderu Odrodzenia Polski.

Myślę, że w moim wystąpieniu powinno się znaleźć miejsce na wyrażenie – w imieniu Pana Profesora i nas wszystkich – słów szacunku, uznania i podziękowania dla Jego Małżonki, która wspierała Go, współpracując z Nim, doradzając i odciążając od codziennych spraw. Dziękujemy Ci, droga Krysiu.

Wziąwszy pod uwagę owe osiągnięcia, możemy stwierdzić, że mamy do czynienia z wybitnym Uczonym, pełnym najwyższego profesjonalizmu i nieustannej chęci doskonalenia się, zamiłowanym dydaktykiem, Mentorem i doradcą kadry naszego Uniwersytetu, a nade wszystko życzliwym, uśmiechniętym i otwartym na innych człowiekiem.

Szanowny Panie Profesorze, Drogi Staszku!

W tych słowach niech zawrze się całe nasze uznanie dla Ciebie. Niech ta najwyższa godność akademicka, którą dziś otrzymujesz, będzie uhonorowaniem Twojej Osoby, Twojej postawy i działalności, a dla naszej Uczelni niech będzie jeszcze jednym powodem do dumy i satysfakcji. *Plurimos annos*, Drogi Profesorze, Drogi Staszku!

PROF. ZW. DR HAB. IWONA NOWAKOWSKA-KEMPNA
Instytut Filologii Obcych
Wydział Filologiczno-Historyczny
Uniwersytet Humanistyczno-Przyrodniczy
im. Jana Długosza w Częstochowie

Częstochowa, 20 czerwca 2018 r.

UCHWAŁA NR 43/IV/2018

SENATU UNIWERSYTETU JAGIELLOŃSKIEGO

Z DNIA 25 KWIETNIA 2018 ROKU

W SPRAWIE: AKCEPTACJI RECENZJI PROF. DR HAB. RENATY PRZYBYLSKIEJ
W SPRAWIE NADANIA PRZEZ AKADEMIEŃ IM. JANA DŁUGOSZA W CZĘSTOCHOWIE
TYTUŁU DOKTORA HONORIS CAUSA PANU PROFESOROWI STANISŁAWOWI
GAJDZIE

Na podstawie § 24 pkt 10 Statutu Uniwersytetu Jagiellońskiego Senat Uniwersytetu Jagiellońskiego uchwala, co następuje:

§ 1

Senat Uniwersytetu Jagiellońskiego akceptuje recenzję prof. dr hab. Renaty Przybylskiej w sprawie nadania przez Akademię im. Jana Długosza w Częstochowie tytułu doktora honoris causa Panu Profesorowi Stanisławowi Gajdzie.

§ 2

Uchwała wchodzi w życie z dniem podjęcia.

Przewodniczący Senatu UJ

Rektor

PROF. DR HAB. MED. WOJCIECH NOWAK

OPINIA

W SPRAWIE KANDYDATURY PROF. DR. HAB. STANISŁAWA GAJDY DO GODNOŚCI DOKTORA HONORIS CAUSA AKADEMII IM. JANA DŁUGOSZA W CZĘSTOCHOWIE

Opiniowanie kandydatury Profesora Stanisława Gajdy do godności doktora *honoris causa* jest zadaniem zaszczytnym i przyjemnym w świetle całokształtu osiągnięć Pana Profesora. Droga zawodowa prof. Stanisława Gajdy układa się bowiem w ciąg szybkich i błyskotliwych awansów naukowych uzupełniony stałą i społecznie doniosłą aktywnością na polu organizacji nauki w Polsce. Wyznaczają ją następujące najistotniejsze daty: ukończenie studiów w Wyższej Szkole Pedagogicznej w Opolu w 1968 r.; doktorat w 1975 r.; habilitacja w 1981 r.; uzyskanie tytułu profesora w 1990 r. Ostatecznym przypieczętowaniem zdobytej najwyższej pozycji naukowej jest powołanie na członka korespondenta Polskiej Akademii Nauk w 2010 r. i w końcu na członka rzeczywistego PAN w 2016 r.

Dorobek naukowy Profesora wyrażony w liczbach to ponad 380 publikacji. Mieszczą się w nim prace ukazujące szerokie spectrum Jego zainteresowań i dokonań. Na pierwsze miejsce wysuwa się nurt badań dotyczących miejsca terminów i terminologii w teorii językoznawczej i w praktyce życia codziennego. Pionierski charakter miała Jego pierwsza większa praca z tego zakresu – monografia poświęcona rozwojowi polskiej terminologii górniczej (1976). Potem pojawiały się równie ważne następne, m.in. *Wprowadzenie do teorii terminu* i wiele innych. Badania nad terminologią zaprowadziły Profesora do systematycznych studiów najpierw nad stylem naukowym w ogóle, a później nad różnymi stylami funkcjonalnymi i odmianami języka. Zaowocowało to stworzeniem przez prof. Stanisława Gajdę bardzo poważnego czasopisma naukowego „Stylistyka”, którego był pierwszym redaktorem naczelnym w latach 1992–2004. Wprowadził do obiegu naukowego ważne dla tej dyscypliny pojęcia i rozróżnienia, m.in. wskazując na takie jej aspekty, jak stylistyka funkcjonalna, stylistyka pragmatyczna, stylistyka porównawcza, stylistyka kognitywna, stylistyka konwersacyjna. Jako jeden z pierwszych w Polsce zapoczątkował i rozwijał nową dziedzinę językoznawstwa, jaką jest lingwistyka tekstu. Interesuje Go przede wszystkim językoznawstwo humanistyczne, osadzone w relacjach człowiek a język oraz język a kultura. Podejmował często

tematy związane z językiem jako wyznacznikiem tożsamości oraz z różnymi aspektami polityki językowej w Polsce i w Europie. Interesowały go badania nad idiostylami, zwłaszcza nad osobowością językową wybitnych polskich współczesnych. Angażował się w działalność związaną z kulturą języka, zwłaszcza na gruncie dyskursu naukowego i dydaktycznej odmiany języka nauki. Wielokrotnie wracał do problematyki klasyfikacji i systematyzacji odmian języka polskiego. Zajmował się zagadnieniami dotyczącymi gatunkowej klasyfikacji tekstów i wypowiedzi, wiele prac poświęcił też nazewnictwu: toponimii, tytułom tekstów, itp. Z racji miejsca, z którym jest związany przez całe życie – Opola, stolicy Śląska Opolskiego, chętnie podejmował też tematykę śląskoznawczą.

Cennym aspektem pracy naukowej Profesora jest wyjście poza horyzonty językoznawstwa polonistycznego w kierunku innych języków słowiańskich i stałe uczestnictwo w konferencjach i projektach slawistycznych. Jednym z nich jest kierowany przez Profesora wielki wieloletni międzynarodowy program pod tytułem „Przemiany współczesnych języków słowiańskich”, zwieńczony serią 14 tomów poświęconych najnowszym dziejom języków słowiańskich, drugim zaś – rozpoczęty w 2001 r. projekt „Komparacja systemów i funkcjonowania współczesnych języków słowiańskich”. Ponadto trzeba wymienić nazwy pozostałych programów badawczych, również kierowanych przez Profesora: „Rozwój języka polskiego – jego odmian i słownictwa”, „Język polski w europejskiej przestrzeni kulturowej”, „Teoretyczno-metodologiczne problemy współczesnych stylistyk”. Wkład prof. Stanisława Gajdy w rozwój polskiej i międzynarodowej nauki widać też w liczbie zorganizowanych przez Niego konferencji naukowych – blisko 50, jak i w liczbie konferencji, w których uczestniczył czynnie jako referent – blisko 130. Ostatecznie można scharakteryzować profesora Stanisława Gajdę jako wybitnego językoznawcę, polonistę i slawistę, teoretyka języka, historyka języka, leksykologa i tekstologa, styloznawcę i socjolingwistę.

Ogromne zasługi położył Profesor Stanisław Gajda na polu organizacji życia naukowego i służby społecznej. Wpisał się na trwale w historię macierzystego Uniwersytetu Opolskiego jako wieloletni kierownik Katedry Języka Polskiego i dyrektor Instytutu Filologii Polskiej. Za Jego kadencji opolska polonistyka wypłynęła na szersze wody, a jej pracownicy zdobyli, idąc za Mistrzem, liczącą się pozycję w polskim życiu naukowym. Był członkiem Komitetu Badań Naukowych, a następnie, z wyboru, przez wiele lat członkiem Centralnej Komisji do Spraw Stopni i Tytułów, a w jej ramach przewodniczącym Sekcji Nauk Humanistycznych i Społecznych, członkiem Komitetu Językoznawstwa PAN i jego przewodniczącym, członkiem Komitetu Słowianoznawstwa PAN oraz Rady Języka Polskiego. Środowisko polonistyczne w trybie wolnych wyborów powoływało prof. Stanisława Gajdę do najważniejszych gremiów decyzyjnych, w tym np. do Rady Naukowej Instytutu Języka Polskiego PAN, Rady Naukowej Instytutu Języka Polskiego Uniwersytetu Warszawskiego czy do Rady Naukowej Instytutu Badań Literackich. Jest też Profesor członkiem wielu towarzystw naukowych: Polskiego Towarzystwa Językoznawczego, Towarzystwa Miłośników Języka Polskiego i Opolskiego Towarzystwa Przyjaciół Nauk. Profesor Stanisław Gajda niejedno-

krotnie zabierał też głos w sprawach ogólnospołecznych, w tym ogólnonaukowych, dotyczących m.in. sytuacji humanistyki w Polsce i we współczesnym świecie. Zabiegał o jak najlepsze warunki uprawiania nauki w Polsce, o sprawy środowisk naukowych, o integrację polskich językoznawców wokół najważniejszych celów naukowych.

Profesor Stanisław Gajda jest bardzo ważną postacią dla słowianoznawstwa. Reprezentuje Polskę w Prezydium Międzynarodowego Komitetu Słowistów, jest kuratorem komisji afiliowanych przy Komitecie. Inicjował wiele ważnych programów badawczych o zasięgu ogólnosłowiańskim i europejskim, podejmując nieraz trud kierowania nimi i wykonywania całej pracy organizacyjnej. To m.in. z inicjatywy Profesora rozpoczęto w 2006 r. prace nad nowoczesnym *Wielkim słownikiem języka polskiego PAN*, pierwszym polskim elektronicznym słownikiem ogólnym, dostępnym on-line.

Różnorodna aktywność Profesora spotykała się z najwyższym uznaniem otoczenia, wyrażającym się licznymi nagrodami i wyróżnieniami polskimi i zagranicznymi, wśród których należy wymienić przede wszystkim Krzyż Kawalerski Orderu Odrodzenia Polski oraz dwa doktoraty *honoris causa*: Uniwersytetu Pedagogicznego w Krakowie i Uniwersytetu św.św. Cyryla i Metodego w Skopju.

Całość dorobku naukowego i organizacyjnego oraz wkład Profesora Stanisława Gajdy w rozwój polskiej nauki sprawiają, że mam wszelkie podstawy, by z pełnym przekonaniem rekomendować osobę Profesora Stanisława Gajdy do godności doktora *honoris causa* Akademii im. Jana Długosza w Częstochowie.

PROF. ZW. DR HAB. RENATA PRZYBYLSKA
Wydział Polonistyki
Uniwersytet Jagielloński

Kraków, 4 kwietnia 2018 r.

UCHWAŁA NR 332

SENATU UNIwersYTETU WARSZAWSKIEGO

Z DNIA 23 MAJA 2018 R.

W SPRAWIE PRZYJĘCIA RECENZJI PROF. ZBIGNIEWA GREŃIA
DOROBKU KANDYDATA DO TYTUŁU DOKTORA HONORIS CAUSA
AKADEMII IM. JANA DŁUGOSZA W CZĘSTOCHOWIE

Na podstawie art. 62 ust. 1 ustawy z dnia 27 lipca 2005 r. – Prawo o szkolnictwie wyższym (tekst jednolity: Dz. U. 2017 r. poz. 2183 z późn. zm.) i § 30 pkt 15 Statutu Uniwersytetu Warszawskiego (tekst jednolity: Monitor UW z 2015 r. poz. 150 z późn. zm.) w związku z wnioskiem w sprawie recenzji prof. Zbigniewa Greńia, przedłożonym przez Rektora, Senat Uniwersytetu Warszawskiego postanawia, co następuje:

§ 1

Przyjmuje się recenzję prof. Zbigniewa Greńia z Wydziału Polonistyki dorobku prof. Stanisława Gajdy – kandydata do tytułu doktora honoris causa Akademii im. Jana Długosza w Częstochowie.

§ 2

Uchwała wchodzi w życie z dniem podjęcia.

Przewodniczący Senatu UW

Rektor

DR HAB. PROF. UW MARCIN PAŁYS

OPINIA

W POSTĘPOWANIU KWALIFIKACYJNYM DOTYCZĄCYM NADANIA PRZEZ SENAT AKADEMII IM. JANA DŁUGOSZA W CZĘSTOCHOWIE TYTUŁU NAUKOWEGO DOKTORA *HONORIS CAUSA* PROFESOROWI DR. HAB. STANISŁAWOWI GAJDZIE

Pan Profesor dr hab. Stanisław Gajda, członek rzeczywisty PAN, jest wybitnym, stale aktywnym językoznawcą, polonistą i sławistą, którego dotychczasowy dorobek na trwałe wzbogacił polską lingwistykę. Dokonanie oceny osiągnięć naukowych Pana Profesora nie jest sprawą łatwą. Mamy bowiem do czynienia z bardzo bogatym korpusem tekstów i pracami naukowymi o wyjątkowej skali. Ale nie chodzi tylko o obszerność tego dorobku – blisko 400 pozycji naukowych – ale przede wszystkim o jego jakość, stawiającą przed recenzentem trudne zadanie. Jest jednak coś, co pomaga zmierzyć się z tym problemem, a mianowicie spójność postawy metodologicznej, zakresu badań i przedsięwzięć naukowych podejmowanych przez Profesora oraz konsekwencja w realizacji drogi naukowej.

Pan Profesor Stanisław Gajda, rocznik 1945, rocznik „naukowy” 1971 – data pierwszej publikacji, już od blisko pięćdziesięciu lat wnosi konkretny i wyraźny wkład w polską myśl humanistyczną. Na stałe związany zawodowo z Opolem, oddziałuje stamtąd na językoznawstwo polonistyczne i sławistyczne. To dzięki Niemu Opole stało się silnym ośrodkiem badań stylistycznych.

Stylistyka odgrywa najważniejszą rolę w Jego zainteresowaniach badawczych, w Jego dorobku i wywieranym przezeń wpływie na naukę polską (i nie tylko). Krąg Jego zainteresowań badawczych jest jednak znacznie szerszy. Obejmuje bowiem także lingwistykę tekstu, socjolingwistykę, zagadnienia polityki językowej i kultury języka, leksykologię, onomastykę, językoznawstwo teoretyczne i historię języka. Egzemplifikacji dostarczają mu zjawiska językowe zarówno z obszaru języka polskiego, jak i innych języków słowiańskich. W każdej z tych dziedzin legitymuje się konkretnym, najwyższej jakości, a często i ilościowo pokaźnym dorobkiem, na który składają się zarówno publikacje naukowe, jak i przedsięwzięcia i projekty o charakterze naukowym, a także udział w życiu naukowym (na przykład uczestnictwo w ok. 130 konferencjach z referatem).

Dziedziną językoznawstwa, która najmocniej jest reprezentowana w recenzowanym dorobku życiowym i której stan w znacznej mierze zależy jest dziś od

dokonań Pana Profesora, jest stylistyka. W tym zakresie możemy skorzystać z oryginalnej, autorskiej koncepcji ujęcia stylu, tak w warstwie teoretycznej, jak i aplikacji na określonych, wybranych stylach funkcjonalnych. Pan Profesor Stanisław Gajda w swoim ujęciu stylu wyraźnie powiązał jego rozumienie ze zjawiskami na płaszczyźnie tekstowej i to tam rozważa wszelkie aspekty wiążące się z tym zagadnieniem. Dzięki konsekwencji ujęcia, stałemu wzbogacaniu koncepcji, proponuje całościowe ujęcie w pełnym tego zjawiska wewnętrznym zróżnicowaniu.

Ujęcie teoretyczno-metodologiczne zjawiska stylu i stylizacji weryfikuje na konkretnym materiale językowym. Można tu wyróżnić przede wszystkim styl naukowy, jak się wydaje, ulubione pole analiz autorskich. Potwierdza to szereg publikacji z tego zakresu, przede wszystkim zaś dwie monografie temu poświęcone: *Podstawy badań stylistycznych nad językiem naukowym* (1981) i *Współczesna polszczyzna naukowa – język czy żargon?* (1990). Sięga jednak również i do innych stylów, jak na przykład prawnego, dziennikarskiego, artystycznego czy osobniczego.

Zainteresowania stylem i stylistyką owocują również w innej sferze działalności Profesora, a mianowicie w jego działaniach na rzecz nauki, w licznie podejmowanych przedsięwzięciach o charakterze naukowym. Przypomnieć należy powołanie w roku 1992 i prowadzenie przez 21 lat czasopisma „Stylistyka”, które stało się najważniejszym w Polsce forum badaczy stylistyki, o międzynarodowej renomie, także redakcję wielu istotnych opracowań z tego zakresu, jak choćby *Przewodnika po stylistyce polskiej*. Wspomnieć tu też należy o pracach środowiskowych, jak kierowanie Komisją Stylistyki przy Komitecie Językoznawstwa PAN czy członkostwo w Komisji Stylistycznej afiliowanej przy Międzynarodowym Komitecie Słowistów.

Badania z zakresu stylistyki, w tym nad różnymi stylami funkcjonalnymi, skierowały uwagę Pana Profesora na zagadnienie stratyfikacji stylistycznej i odmianowej języka polskiego. Stąd był już tylko krok do zagadnień genologicznych. I tu możemy znaleźć propozycje konkretnych rozwiązań, na przykład kategoryzacji gatunkowej tekstów o charakterze naukowym. Bliskie zagadnieniom stylistycznym są tematy, również często poruszane w pracach Pana Profesora, z zakresu normy językowej, kultury języka i polityki językowej. Pojawiają się w tym kontekście również sprawy prestiżu języka i związków języka z tożsamością jego nosicieli.

Jak już wspomniano, w ujęciu Profesora styl i zróżnicowanie stylowe to zjawisko o charakterze tekstowym. Tak więc w dorobku znaleźć można również prace tekstologiczne, a nawet o charakterze edytorskim. W ostatnim czasie uwagę Pana Profesora przykuwają zwłaszcza problemy jednego typu tekstów, a mianowicie tekstów medialnych, w tym i mediów nowoczesnych.

Wyraźny jest też w twórczości naukowej Pana Profesora Stanisława Gajdy nurt badań leksykologicznych, zwłaszcza w zakresie terminologii. Początek dały mu badania nad terminologią górniczą, w związku z tematem rozprawy doktorskiej (*Rozwój polskiej terminologii górniczej*, opublikowanej w 1976 roku), lecz tematyka ta pojawia się i w latach późniejszych (np. w książce *Wprowadzenie do teorii terminu*, 1999). Z drugiej zaś strony, widoczny jest nurt badań nad leksyką pro-

prialną, w rozprawach onomastycznych. Zajmując się leksykologią, nie omieszkał Pan Profesor sięgnąć również do bliskiego jej słowotwórstwa.

Do listy dyscyplin w kolejnych latach pracy naukowej dochodzą następne. I tak, znajdziemy w dorobku Pana Profesora publikacje z zakresu socjolingwistyki, obok tych, w których poruszano zagadnienia z tzw. śląskoznawstwa. Są w tym obfitym dorobku także podejmowane tematy glottodydaktyczne, logopedyczne, translatologiczne, z zakresu morfologii języka. Część opracowań ma wyraźny charakter porównawczy, polonistyczno-slawistyczny.

Dorobek ten, w całej swej obfitości, różnorodności, ale i spójności merytorycznej, dokumentuje wyjątkową pozycję Pana Profesora Stanisława Gajdy w polskim językoznawstwie, w polskiej humanistyce, i Jego znaczący wpływ na kształt nauki polskiej. I nie chodzi tylko o badania stylistyczne, które trwale naznaczone zostały obecnością Profesora w dyskursie naukowym, jako twórcy autorskiej koncepcji ujęcia stylu. W dużej mierze wypowiedzi naukowe na innych polach językoznawstwa i nauk pokrewnych – w pracach o charakterze interdyscyplinarnym – odgrywają niebagatelną rolę. Dzieje się tak między innymi dzięki wyjątkowej umiejętności syntetycznego podejścia do materii przedstawianej.

Sfera badań nie jest jedyną, w której wpływ Pana Profesora Stanisława Gajdy jest tak wyraźny. Równie wyraziście osobowość Profesora wpływa na sferę organizacji życia naukowego. Wspomniano już o inicjatywie założenia i prowadzeniu czasopisma „Stylistyka”, udziale w gremiach badaczy i znawców zagadnień stylistycznych. Ma Pan Profesor Stanisław Gajda również rzadką zdolność skupiania badaczy z różnych krajów słowiańskich w ramach projektów naukowych o wyjątkowej randze. Mowa tu przede wszystkim o projekcie „Najnowsze dzieje języków słowiańskich”. Idea opracowania języków słowiańskich według podobnych założeń, ale i w autorskich ujęciach, przez wybitne zespoły badawcze, w momencie przełomowym dla tej części Europy, w której języki te funkcjonują, nie ma sobie równych w światowej slawistyce. Projekt ten zaowocował wyjątkową, wielotomową serią wydawniczą, cenną nie tylko z naukowego punktu widzenia, ale i o roli nie do przecenienia w dydaktyce slawistycznej. Podobne stwierdzenia można odnieść do drugiego projektu międzynarodowego, kierowanego przezeń, a mianowicie do „Komparacji współczesnych języków słowiańskich”. Dochodzi do tego organizacja kilkudziesięciu konferencji naukowych – krajowych i międzynarodowych.

O ugruntowanej pozycji Pana Profesora Stanisława Gajdy w polskim życiu naukowym świadczą nie tylko Jego dorobek, udział w życiu naukowym, realizacja fundamentalnych w polskiej humanistyce projektów naukowych, ale i Jego stała obecność i aktywność w instytucjach i organizacjach ze sfery nauki. Mowa tu zarówno o organizacjach krajowych, jak i międzynarodowych. W roku 2010 został Pan Profesor wybrany na członka korespondenta Polskiej Akademii Nauk, a w roku 2016 na członka rzeczywistego tej najważniejszej w Polsce korporacji uczonych. Jako członek Prezydium Międzynarodowego Komitetu Sławistów, kurator komisji afiliowanych przy MKS (w latach 2000–2013) miał bezpośredni wpływ na ich funkcjonowanie. Sam jest członkiem czterech komisji: Komisji Sło-

wiańskich Języków Literackich, Komisji Stylistycznej, Komisji Słowiańskiej Mediolingwistyki i Komisji Terminologicznej. Jest też obecny w pracach wielu polskich organizacji, jako członek Komitetu Językoznawstwa PAN (w latach 1999–2007 jego przewodniczący), Komitetu Słowianoznawstwa PAN, Rady Języka Polskiego przy PAN, Prezydium Oddziału PAN w Katowicach, wchodzi w skład rad naukowych instytutów Polskiej Akademii Nauk: Instytutu Języka Polskiego, Instytutu Badań Literackich i Instytutu Sławistyki, jest członkiem Towarzystwa Miłośników Języka Polskiego, Polskiego Towarzystwa Językoznawczego, Opolskiego Towarzystwa Przyjaciół Nauk. W przeszłości brał udział w pracach różnych instytucji ze sfery nauki, jak Komitetu Badań Naukowych czy Centralnej Komisji do Spraw Stopni i Tytułów (w tym jako przewodniczący Sekcji Nauk Humanistycznych i Społecznych). Nie ulega więc wątpliwości, że Pan Profesor Stanisław Gajda zajmuje wyjątkową pozycję w świecie nauki, w humanistyce polskiej i nie tylko, wywiera stały wpływ na uprawiane dziedziny nauki, zarówno przez obfity i wartościowy dorobek naukowy, jak i przez udział w życiu naukowym. Wyrazem tej pozycji są konkretne wyrazy uznania ze strony środowiska naukowego. Jest Pan Profesor Doktorem Honorowym Uniwersytetu św.św. Cyryla i Metodego w Skopju, Uniwersytetu Pedagogicznego w Krakowie, jest Członkiem Honorowym Czeskiego Towarzystwa Językoznawczego, laureatem śląskiej Nagrody im. Karola Miarki, Nagrody Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego RP za całokształt dorobku, Newskiej Nagrody Uniwersytetu im. M. Łomonosowa w Moskwie i Copernicus Prize Polskiego Towarzystwa Neuropsychologicznego, jest wreszcie nosicielem Medalu Komisji Edukacji Narodowej, Złotego Krzyża Zasługi i Krzyża Kawalerskiego Orderu Odrodzenia Polski. Wszystkie te wyróżnienia jedynie dokumentują fakt, że dorobek naukowy Pana Profesora jest najwyższej próby, a Jego pozycja w polskim językoznawstwie wyjątkowa.

W świetle przedstawionych powyżej, siłą rzeczy skrótowo, osiągnięć naukowych, organizacyjnych, charakterystyki pozycji naukowej, nasuwa się jedyny możliwy wniosek, że Pan Profesor Stanisław Gajda w pełni zasługuje na tak zaszczytne wyróżnienie, jak tytuł doktora *honoris causa* Akademii im. Jana Długosza w Częstochowie. Wniosek Wysokiego Senatu Akademii w tej sprawie w pełni popieram.

PROF. ZW. DR HAB. ZBIGNIEW GREŃ
Instytut Sławistyki Zachodniej i Południowej
Wydział Polonistyki
Uniwersytet Warszawski

Warszawa, 21 kwietnia 2018 r.

UCHWAŁA NR 333

SENATU UNIwersYTETU WARSZAWSKIEGO

Z DNIA 23 MAJA 2018 R.

W SPRAWIE PRZYJĘCIA RECENZJI PROF. SAMBORA GRUCZY
DOROBKU KANDYDATA DO TYTUŁU DOKTORA HONORIS CAUSA
AKADEMII IM. JANA DŁUGOSZA W CZĘSTOCHOWIE

Na podstawie art. 62 ust. 1 ustawy z dnia 27 lipca 2005 r. – Prawo o szkolnictwie wyższym (tekst jednolity: Dz. U. 2017 r. poz. 2183 z późn. zm.) i § 30 pkt 15 Statutu Uniwersytetu Warszawskiego (tekst jednolity: Monitor UW z 2015 r. poz. 150 z późn. zm.) w związku z wnioskiem w sprawie recenzji prof. Sambora Gruczy, przedłożonym przez Rektora, Senat Uniwersytetu Warszawskiego postanawia, co następuje:

§ 1

Przyjmuje się recenzję prof. Sambora Gruczy z Wydziału Lingwistyki Stosowanej dorobku prof. Stanisława Gajdy – kandydata do tytułu doktora honoris causa Akademii im. Jana Długosza w Częstochowie.

§ 2

Uchwała wchodzi w życie z dniem podjęcia.

Przewodniczący Senatu UW

Rektor

DR HAB. PROF. UW MARCIN PAŁYS

OPINIA

OPINIA W POSTĘPOWANIU KWALIFIKACYJNYM DOTYCZĄCYM NADANIA PRZEZ SENAT AKADEMII IM. JANA DŁUGOSZA W CZĘSTOCHOWIE TYTUŁU DOKTORA *HONORIS CAUSA* PANU PROF. DR. HAB. STANISŁAWOWI GAJDZIE

Akademia im. Jana Długosza w Częstochowie jest bardzo prężnie rozwijającą się uczelnią wyższą w Polsce. Jej korzenie sięgają początku lat 70. XX wieku. Status Akademii uzyskała w 2004 roku. Czołowe miejsce Akademii w regionie związane jest przede wszystkim z działalnością badawczą i dydaktyczną w dziedzinie nauk humanistycznych. Mocna pozycja naukowa Akademii znajduje swe odzwierciedlenie w szeroko rozbudowanej sieci kontaktów krajowych i zagranicznych. Jej wiodąca pozycja w zakresie akademickiego kształcenia zbudowana jest na fundamentach o bez mała półwiecznych tradycjach. W ten sposób Akademia im. Jana Długosza w Częstochowie w sposób znaczący umacnia i rozwija najbardziej szczytne tradycje akademickie. Do tych tradycji należy także realizowanie godnego podziwu celu wyróżniania zaszczytnym tytułem doktora *honoris causa* tych uczonych, którzy wnieśli największy wkład do nauki. Z tego punktu widzenia wybór Profesora Stanisława Gajdy jako kandydata do tytułu doktora *honoris causa* jest wyborem ze wszech miar uzasadnionym.

Wydanie opinii dotyczącej wniosku nadania przez Senat Akademii im. Jana Długosza w Częstochowie tytułu doktora *honoris causa* Panu Profesorowi Stanisławowi Gajdzie poprzedzę podaniem najważniejszych momentów z życiorysu Kandydata.

Prof. Stanisław Gajda urodził się w 1945 roku w Siemysławie w (obecnym) województwie opolskim. Tam też ukończył szkołę podstawową. Następnie uczęszczał do Liceum Ogólnokształcącego w Namysławie, gdzie w roku 1963 zdał maturę. Edukację kontynuował w Wyższej Szkole Pedagogicznej w Opolu. Stopień doktora uzyskał w 1975 roku, a stopień doktora habilitowanego w 1981 roku, natomiast tytuł profesora w 1990 roku. Działalność akademicka Profesora Stanisława Gajdy związana jest nieprzerwanie z Uniwersytetem Opolskim. Aktywnie angażował się od początku lat 90. minionej epoki w tworzenie tego „swojego” Uniwersytetu. Tu kierował w latach 1990–2012 Instytutem Filologii Polskiej, pełniąc także funkcję kierownika Katedry Języka Polskiego (1998–2012). Dalekosiężna

wizja rozwoju Instytutu oraz determinacja Profesora Stanisława Gajdy doprowadziły do tego, że polonistyka opolska jest dziś bardzo dobrze rozpoznawalną marką naukową tak w kraju, jak i za jego granicami. W tym kontekście nie można przemilczeć roli Profesora Stanisława Gajdy jako mentora naukowego. Wypromował niezliczoną rzeszę magistrów oraz kilkunastu doktorów, część z nich uzyskała kolejne awanse naukowe. Zatem należy Profesor do grona tych osób, które w znaczący sposób ukształtowały życie naukowe dużej liczby studentów i naukowców.

Profesor Stanisław Gajda angażował się także w rozwój nauki polskiej na innych polach. Był/jest członkiem licznych stowarzyszeń naukowych: zasiadał w Prezydium Międzynarodowego Komitetu Słowistów (2000–2013), jest członkiem Komitetu Językoznawstwa PAN (od 1990 roku), a w latach 1999–2007 pełnił funkcję jego przewodniczącego; w latach 1990–2010 był przewodniczącym Komisji Stylistycznej PAN; jest członkiem Komitetu Słowianoznawstwa PAN (od 2003 roku), Rady Języka Polskiego (od 1997 roku), Rady Naukowej Instytutu Języka Polskiego PAN (od 1993 roku), Rady Naukowej Instytutu Badań Literackich PAN (od 1998 roku), Towarzystwa Miłośników Języka Polskiego (od 1974 roku), Polskiego Towarzystwa Językoznawczego (od 1974 roku), Opolskiego Towarzystwa Przyjaciół Nauk (od 1975 roku); był także członkiem Rady Naukowej Instytutu Języka Polskiego UW (2005–2008). Dzięki swojemu ponadprzeciętnemu zaangażowaniu stowarzyszeniowemu należy do grona osób, które w sposób istotny i trwałe przyczyniły się do wzrostu rangi nauki polskiej na arenie międzynarodowej. Na szczególne wysokie wyróżnienie zasługuje aktywna działalność Profesora Stanisława Gajdy w Komitecie Badań Naukowych (1997–2004) oraz w Centralnej Komisji do Spraw Stopni i Tytułów Naukowych (1999–2012). Dzięki zaangażowaniu organizacyjnemu Profesora Stanisława Gajdy oraz kierowaniu się w działaniach tych organizacji przede wszystkim etosem pracy naukowej, nauka polska spełnia najwyższe standardy akademickie, a w niektórych obszarach nawet je ustanawia. Nie dziwi zatem w ogóle, że w roku 2010 dorobek naukowy i zaangażowanie akademickie Profesora doceniło także Zgromadzenie Ogólne Polskiej Akademii Nauk, przyjmując Profesora w poczet swoich członków korespondentów. Nie zaskakuje także to, że już w roku 2016 Profesor Stanisław Gajda został wybrany członkiem rzeczywistym PAN.

Działalność badawcza oraz organizacyjna przenikały się wzajemnie w całej karierze Profesora Stanisława Gajdy. Wyjątkowość tej synergii polega na tym, iż jej znamiona dostrzec można na obu polach działalności. Podejmując jednak próbę analitycznego rozgraniczenia tych dwóch obszarów aktywności Profesora, odważę się stwierdzić, iż pierwszeństwo trzeba, rzecz jasna, przyznać badaniom naukowym. Dorobek publikacyjny Profesora Stanisława Gajdy to prawie 380 pozycji. Pierwsze publikacje naukowe Profesora ukazały się na długo przed uzyskaniem stopnia doktora. Początkowo były to przede wszystkim recenzje pozycji naukowych, z czasem przeważać zaczęły artykuły naukowe. Nad wyraz bogata aktywność publikacyjna, w pełni odzwierciedlająca naukowe zaangażowanie Profesora Stanisława Gajdy, utrzymuje się do dzisiaj.

Podjmując próbę rekonstrukcji poszczególnych naukowych zainteresowań Profesora Stanisława Gajdy, wyróżnić trzeba kilka głównych nurtów. Bardzo wczesnie zarysowuje się w badaniach Profesora zainteresowanie kwestiami dotyczącymi języków specjalistycznych, w szczególności zagadnieniami dotyczącymi ich komponentów terminologicznych. O zainteresowaniach tych świadczy zarówno tematyka recenzowanych monografii, jak i zagadnienia poruszane w artykułach i rozprawach naukowych. Ukoronowaniem tych rozważań jest najpierw wydana w 1976 roku monografia *Rozwój polskiej terminologii górniczej*, a następnie opublikowana w 1990 roku monografia *Wprowadzenie do teorii terminu*, stanowiąca kamień milowy w polskich rozważaniach z zakresu terminologii czystej.

Jako osoba zajmująca się m.in. lingwistyką języków specjalistycznych pozwolę sobie na krótkie objaśnienie, dlaczego właśnie tak wysoko oceniam *Wprowadzenie do teorii terminu*. Przede wszystkim dlatego, że jest to pierwsza polska monografia poświęcona lingwistycznym rozważaniom terminologicznym. Następnie dlatego, że, po pierwsze, Profesor Stanisław Gajda przedstawia w skrócie historię badań terminologicznych w szerszym jednakże kontekście. Jest to dokonanie o tyle istotne, że w gruncie rzeczy historia ta nie doczekała się dotąd systematycznego opracowania. Po drugie, ponieważ jako jeden z pierwszych badaczy polskich Profesor Stanisław Gajda podejmuje teoretyczną dyskusję terminologiczną z perspektywy lingwistycznej. Po trzecie, monografia ta zasługuje na szczególną uwagę, gdyż jej Autor wyraźnie wskazuje szereg deficytów dotychczasowych badań terminologicznych prowadzonych w Polsce.

Powróćmy jednak do głównego nurtu prowadzonej tu rekonstrukcji dokonań Profesora Stanisława Gajdy. Równoległe z badaniami z zakresu terminologii czystej Profesor wprowadza w krąg swoich zainteresowań rozważania i badania z zakresu stylistyki. Z początkiem lat 80. następuje poszerzenie kręgu badawczych zainteresowań Profesora Stanisława Gajdy o kolejny obszar lingwistycznego poznania – lingwistykę języków naukowych. Natomiast z początkiem lat 90. rozważania i badania Profesora z zakresu stylistyki zaczynają łączyć i przeplatać się z badaniami nad językiem naukowym. Ten zakres tematyczny uzupełniony zostaje o rozważania z obszaru kultury języka. Dodać trzeba, że ostatniemu z tych zakresów Profesor poświęcił uwagę w swoich badaniach już w latach 70.

O ile publikacje Profesora Stanisława Gajdy, które zostały ogłoszone drukiem do około połowy lat 90., mniej lub bardziej łatwo można przyporządkować tradycyjnym obszarom dziedzinowym, o tyle w późniejszym okresie o takie „jednoznaczne” przyporządkowanie coraz trudniej. A to dlatego, że wszystkie główne zakresy zainteresowań badawczych Profesora zaczynają się wzajemnie przenikać, łączyć i determinować. I tak, spojrzenie na język naukowy z szerszej perspektywy skutkuje postawieniem pytań dotyczących istoty komunikacji naukowej, implementujących pytania związane ze stylem naukowym oraz kulturą dyskursu naukowego, a spojrzenie na język (polski) z perspektywy ogólnospołecznej poszerza perspektywę czysto lingwistyczną na sprawy związane z szeroko pojętą polityką językową. W konsekwencji takiej ewolucji zainteresowań badawczych Profesora Stanisława Gajdy, w odniesieniu do Jego tekstów opublikowanych po mniej wię-

cej 1998 roku, trzeba, moim zdaniem, porzucić ich kategoryzację tematyczną, zasadzającą się na tradycyjnym podziale obszarów przedmiotowych. Przyjąć trzeba natomiast dla ich tematycznego opisu dwie triady: 1) nauka - język - komunikacja, oraz 2) społeczeństwo - język - komunikacja. Rozważanie relacji pomiędzy elementami tych triad pozostaje do dzisiaj w kręgu zainteresowań naukowych Profesora Stanisława Gajdy.

Powyższe uwagi uzupełnić trzeba o spostrzeżenie, iż szczególne miejsce w badaniach Profesora Stanisława Gajdy zajmują zagadnienia dotyczące specyfiki językowej i kulturowej Śląska. Zainteresowania te nie zamykają się li tylko w badaniach terminologii górniczej, lecz obejmują swoim obszarem znacznie głębsze warstwy tej problematyki, dotykając istoty językowego bytu człowieka.

Mając na uwadze przedstawiony powyżej (nieco schematyczny) opis rozwoju i zakresu badań naukowych oraz pozostałych osiągnięć Profesora Stanisława Gajdy, nie może dziwić to, że zasługi Profesora dla nauki uhonorowane zostały licznymi nagrodami i odznaczeniami. Do najważniejszych zaliczyć trzeba: tytuł doktora *honoris causa* Uniwersytetu św.św. Cyryla i Metodego w Skopju oraz tytuł doktora *honoris causa* Uniwersytetu Pedagogicznego w Krakowie; Nagrodę im. Karola Miarki, ufundowaną przez marszałków województw śląskiego i opolskiego i przyznawaną osobom indywidualnym za upowszechnianie kultury i nauki na Górnym Śląsku; Nagrodę Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego za całokształt dorobku obejmujący osiągnięcia naukowe, dydaktyczne i organizacyjne; Newską Nagrodę Uniwersytetu w Petersburgu - przyznawaną za szczególne osiągnięcia w zakresie dziennikarstwa i komunikacji masowej; nagrodę Copernicus Prize Polskiego Towarzystwa Neuropsychologicznego - przyznawaną za szczególne zasługi dla rozwoju nauk o języku; Dyplom Honorowy Uniwersytetu im. M. Łomonosowa w Moskwie.

Zupełnie zrozumiałym jest także to, że zasługi akademickie Profesora Stanisława Gajdy docenione zostały przyznaniem licznych odznaczeń państwowych: Medalu Komisji Edukacji Narodowej, nadawanego za szczególne zasługi w zakresie działalności dydaktycznej, kształcenia i doskonalenia nauczycieli; Złotego Krzyża Zasługi, przyznawanego osobom, które zasłużyły się dla Państwa poprzez działalność przekraczającą zakres ich obowiązków; Krzyża Kawalerskiego Orderu Odrodzenia Polski - podkreślmy, że jest to drugie pod względem starszeństwa, po Orderze Orła Białego, polskie państwowe odznaczenie cywilne nadawane za wybitne osiągnięcia m.in. z zakresu nauki.

Rozpoczynając konkluzję poczynionych powyżej uwag, pozwolę sobie stwierdzić, iż wyrażenie opinii dotyczącej wniosku nadania przez Senat Akademii im. Jana Długosza w Częstochowie tytułu doktora *honoris causa* Panu Profesorowi Stanisławowi Gajdzie jest dla mnie przede wszystkim ogromnym zaszczytem. Pełnemu uznania dla dokonań naukowych i akademickich Pana Profesora, pozostaje mi jedynie stwierdzić, iż wyróżnienie zaszczytnym tytułem *doctora honoris causa* Profesora Stanisława Gajdy będzie przyznaniem tego bardzo wysokiego wyróżnienia osobie bezsprzecznie należącej do grona naukowców, którzy wnieśli ogromny wkład w rozwój nauki. Tytuł doktora *honoris causa* to najwyższe hono-

rowe wyróżnienie akademickie. Jego przyznanie to wyraz wyjątkowego uznania danej społeczności akademickiej dla osoby, która poprzez ponadprzeciętny dorobek naukowy i szczególne zaangażowanie akademickie jest autorytetem godnym naśladowania. Z tych wszystkich powodów bardzo gorąco popieram wniosek dotyczący nadania przez Senat Akademii im. Jana Długosza w Częstochowie tytułu doktora *honoris causa* Panu prof. dr. hab. Stanisławowi Gajdzie.

PROF. ZW. DR HAB. SAMBOR GRUCZA
Instytut Komunikacji Specjalistycznej i Interkulturowej
Wydział Lingwistyki Stosowanej
Uniwersytet Warszawski

STANISŁAW GAJDA

UNIwersYTET W NAUKOWEJ I PUBLICZNO-SPOŁECZNEJ SFERZE ŻYCIA

1. Nasza cywilizacja podąża w kierunku, który budzi coraz więcej niepokoju i lęków. Nie ogarniamy teraźniejszości oraz boimy się tego, co może przynieść przyszłość. Zagłuszamy swoje obawy często wręcz neomanijną krzątaniną, goniąc za nowościami i (pseudo)reformując różne fragmenty naszego świata.

Nasz czas to być może już nie epoka zmian, lecz zmiana epoki, a to stawia przed nami **zasadnicze wyzwania** i wymaga **nowego myślenia**. Dziś dominuje myślenie, które zaczyna hamować rozwój jednostek i społeczności oraz zagrażać społeczeństwu. Charakteryzuje je m.in.: ograniczony funkcjonalizm, sprowadzający się do podążania za tym, co jest doraźnie pożyteczne (użyteczność); egocentryczny indywidualizm, stawiający w centrum jednostkę i lekceważący Innego; nadobecność ideologii, które dyktują rzeczywistości skonstruowane przez siebie prawdy i prawa. Konieczna staje się krytyczna analiza dominujących wartości i norm, praktyki i instytucji współczesnego świata społeczno-kulturowego.

2. **Uniwersytet** to instytucja stanowiąca jeden z kluczowych elementów kulturowej spuścizny cywilizacji zachodniej. Czy to przysłowiowy ostatni Mohikanin średniowiecznych korporacji i jego czas mija? Czy też może on stać się **laboratorium nowego myślenia** i przyczynić się do sformułowania alternatywy dla współczesnych porządków, alternatywy – wyrażającej koncepcję takiego ładu społecznego i politycznego, który ucieleśniając uniwersalne nakazy, „mógłby nas prowadzić ku osiągnięciu naszych wspólnych dóbr i nauczyłby nas bycia obywatelami zdolnymi odnaleźć własne dobro w dobru wspólnym i dzięki niemu” (MacIntyre 2009: 46)? W budowie takiej alternatywy trzeba sięgać zarówno do doświadczeń z przeszłości, w tym do myśli filozoficzno-teoretycznej, jak i do bieżących zmagania w praktyce życia, aby w dialogu próbować odnaleźć adekwatny instytucjonalny wyraz naszego wspólnego ukierunkowania ku naszym wspólnym dobrom.

3. Współczesny Uniwersytet wraz z nauką znalazł się również w objęciach szerokiego i głębokiego kryzysu społeczno-kulturowego. Jego fundamentalnym grzechem stało się **odrzuć odpowiedzialności za świat**, co wyraziło się w dystansowaniu się wobec drażliwych problemów społeczno-moralnych, instrumentalnym traktowaniu prawdy oraz rezygnacji z całościowego postrzegania rzeczywistości na rzecz daleko idącej specjalizacji. W konsekwencji Uniwersytet stracił swój ideowo-moralny prestiż i autorytet; przestał być miejscem poszukiwania prawdy; nastąpił upadek akademickiej kultury intelektualnej – Uniwersytet przeobraził się w instytucję dostarczającą „zasoby ludzkie i technologiczne” oraz informacje (ściślej – publikacje pod wymogi parametryzacji i rankingów), a nacisk na zastosowania doprowadził do uwięzienia problematyki teoretycznej (zaangażowanie łatwo przeradza się w służbę ideologii i polityki); stał się instytucją usług edukacyjnych, konglomeratem specjalistycznych szkół, oferujących niewiele więcej niż kwalifikacje zawodowe; autonomia stała się fikcją wobec wszechwładzy biurokratyzacji i kontroli (autorytet tradycji i mistrzów zastępują sformalizowane zasady); uczeni przeobrazili się w proletariat wiedzy.

Świadomość kryzysu Uniwersytetu skłania do podejmowania działań naprawczych. Jednak konsekwencje reform – jak dotąd – nie przynoszą oczekiwanych rezultatów, najczęściej prowadzą do wytworzenia się nieracjonalnej racjonalności, tj. negatywnych skutków ubocznych. Przed Uniwersytetem rysują się zatem dwie drogi: jedna prowadzi do degradacji i śmierci idei uniwersyteckiej, a drugą otwiera drogowskaz z napisem *Odnowa*.

Prawdziwa odnowa nie sprowadza się do powierzchownej reorganizacji, do zmiany struktury, lecz powinna sięgać głęboko, być odnową ducha. Słowo *odnowa* oznacza nie tylko ‘modyfikację czegoś, co istnieje, lecz z jakichś powodów się przeżywa i wymaga zmiany polepszającej’. Oznacza także ‘powrót do tego, co już było’. Warto więc wrócić do archetypu Uniwersytetu i jego źródeł, do idei wyjściowej i jej przemian.

Zazwyczaj odwołujemy się wówczas do tradycji średniowiecznych i przypominały powstanie w XII w. pierwszych uniwersytetów, począwszy od Bolonii. Jednak korzeni idei Uniwersytetu należy szukać już w antycznej Grecji wraz z narodzinami europejskiej filozofii i nauki. Za ich ojców chrzestnych uznaje się Platona i Arystotelesa, ale nie sposób pominąć Sokratesa oraz jego stylu myślenia i stylu rozmowy, dyskusji. Dzięki pismu i arabskiemu pośrednictwu antyczne dziedzictwo mogli podjąć średniowieczni Europejczycy, wykuwając ideę Uniwersytetu wolnego i uniwersalistycznego – jako instytucji, w której ludzie są wolni w dążeniu do prawdy i w której nie tylko przekazuje się wiedzę, lecz także stwarza się możliwości formowania wiedzy nowej; instytucji, która promieniuje na swoje społeczne otoczenie. Ta idea jest ciągle żywa i pojawia się jak Feniks z popiołów przy kolejnych reformach Uniwersytetu.

Tradycje średniowieczne nie są jednolite. Początkowo w nawiązaniu do antyku greckiego na uniwersytetach obowiązywała wolność wygłaszania opinii oraz swoboda nauczania i bycia nauczonym. Gwarantowało to papieństwo, bo uniwersytety podlegały bezpośrednio Rzymowi i były niezależne od lokalnych władz

świeckich i kościelnych. Pierwotny Uniwersytet stanowił spójną całość – wydział filozoficzny dawał podstawy do studiowania teologii na wydziale teologicznym (dla „zdrowia duszy”), medycyny na wydziale medycznym (dla ciała) i prawa na wydziale prawa (dla zachowania porządku społecznego). Celem Uniwersytetu było jednak nie tyle przygotowanie do zawodu, ile pobudzanie pragnienia zdobywania wiedzy i poznawania prawdy, ale już w XII w. wyodrębniono w uniwersytetach *studium generale*, w którym łączono nauczanie z prowadzeniem badań, oraz *studiaie particulariae*, w których przeważało nauczanie pasywne.

Przełomowy nie tylko dla idei Uniwersytetu w średniowieczu okazał się rok 1277. To wówczas uczeni Uniwersytetu Paryskiego odrzucili tezę Etienne’a Gilsona, który, broniąc idei pluralizmu w nauce, twierdził, iż w świetle zasad filozofii greckiej nie można odmówić Bogu mocy stworzenia wielu światów o różnych strukturach. W ten sposób francuscy uczeni zapoczątkowali ideę jednego Boga, jednego świata i jednej logiki. Od tej pory największym uznaniem cieszyła się *scientia*, wiedza definitywna (skończona) i systematyczna, a nie sokratyczny etos poszukiwania i wątpienia. Wiara w jedną prawdę stała się więc wiarą w prawdę totalitarną.

Od XIV w. zaczyna się proces kształtowania uniwersytetów lokalnych, fundowanych przez lokalne władze świeckie i kościelne. Uważały one Uniwersytet za niezbędny element polityczny i kulturowy. Łączyło się to jednak z jego „prowinjonalizacją” i ograniczeniem liczby nauczanych przedmiotów, co krytykował m.in. J.A. Komenski. W XVI w. pojawiają się pierwsze pozauniwersyteckie, specjalistyczne uczelnie kształcące na wybranych kierunkach. Jest to początek formowania się nauki nowożytnej oraz europejskiego modelu szkolnictwa wyższego, w którym następuje podział zadań – Uniwersytet zachowuje charakter instytucji uniwersalistycznej i badawczej, natomiast kształcenie zawodowe przejmują uczelnie nieuniwersyteckie. W XVII w. w otoczeniu Uniwersytetu powstają towarzystwa naukowe i akademie nauk – wraz z narodzinami nauki nowożytnej (jej ideał sprowadza się do trzech wartości: Prawdy, Racjonalizmu i Obiektywizmu, oraz czterech norm: Uniwersalizmu, Wspólnotowości, Bezinteresowności i Krytycyzmu; zob. Merton 1982) zaczyna się rysować rozdział badań i nauczania (od XIX w. pogłębia go powstawanie specjalistycznych instytutów badawczych).

Od XVIII w. wzmacnia się mecenat państwowy nad uniwersytetami, które stopniowo tracą stare przywileje i prestiż. Kształcenie uniwersyteckie upowszechnia się. Od szkół dla elit uniwersytety zmierzają w kierunku szkolnictwa masowego, przygotowującego specjalistów w różnych profesjach. Reakcją na ten kierunek rozwoju była reforma zainicjowana przez W. Humboldta, postrzegającego Uniwersytet jako instytucję autonomiczną, w której prowadzi się badania i nauczania, mając za podstawę wszelkiej wiedzy filozofię, która integruje osiągnięcia poznawcze poszczególnych dyscyplin.

4. W najnowszych dziejach jesteśmy co pewien czas świadkami i uczestnikami debat poświęconych nauce i szkolnictwu wyższemu oraz Uniwersytetowi jako ich centralnej instytucji. W tych debatach obecne są odwołania do pierwotnej, humanistycznej i wspólnotowej idei Uniwersytetu. Mówi się o wolności badań i na-

uczania oraz o autonomii. Wzywa się do powrotu do wszechogarniającej jedności, do integracji nauki z filozofią i kulturą, do humanizacji nauki. Przestrzega się przed negatywnymi skutkami regresu antropologicznego i technopolizacji życia. Przypomina się ostrzeżenie Einsteina: „Obawiam się dnia, kiedy technologia pokona społeczeństwo, świat będzie się wtedy składał z generacji idiotów”. Zachwytwowi nad sztuczną inteligencją i internetem przedstawia się do rozważenia efekt św. Mateusza sformułowany przez R.K. Mertona. Nawiązując do przypowieści o talentach: „Każdemu bowiem, kto ma, będzie dodane tak, że nadmiar mieć będzie. Temu zaś, kto nie ma, zabiorą nawet to, co ma” (Mt 25, 29–30), ostrzega on, że użytkownik technologii bogaty, tj. mądry, potrafi wykorzystać ich atuty, pomnażając swoją osobowość i mądrość, natomiast użytkownik ubogi łatwo staje się przedmiotem umysłowej degradacji. Niepokoi nie tylko redukcja mądrości do informacji i wiedzy, lecz także tendencja do migracji inteligencji z mózgu do zasobów sieci (od *in-teligencji* do *ex-teligencji*).

W sumie jednak współcześnie nie ma jednego wzorca reform, jednej wizji Uniwersytetu. Pod uwagę winno brać się zarówno tradycję, jak i współczesne uwarunkowania, w tym lokalne, a także wybiegać w przyszłość. Uniwersytet to coś więcej niż tylko instytucja badawczo-kształcąca, produkująca wiedzę i kadry. Konieczne jest uwzględnienie wartości, które powinny sterować rozwojem Uniwersytetu w ramach światowej cywilizacji. Biorąc to wszystko pod uwagę, można wskazać trzy główne zadania Uniwersytetu:

Po pierwsze, zadaniem Uniwersytetu jest prowadzenie badań w dążeniu do prawdy w warunkach wolności i autonomii oraz odpowiedzialności za dziś i przyszłość człowieka, a także ludzkich wspólnot i społeczności. Wymaga to starań o jakość badań oraz otwarcia wewnętrznego, tj. ściślejszej współpracy między uczonymi i wewnątrzuniwersyteckimi jednostkami organizacyjnymi, oraz na współpracę badawczą z innymi uniwersytetami w kraju i ze świata (obecnie istnieje około 20 tys. Uniwersytetów).

Po drugie, Uniwersytet ma kształcić studentów, wprowadzając ich w życie, w naukę w ogóle i w wybrane dyscypliny, a także, ucząc odpowiedzialności za dziś i za jutro, ma przekazywać wiedzę i promować dziedzictwo kulturowe.

I po trzecie, Uniwersytet musi być otwarty na otoczenie, nie powinien odcinać się od zewnętrznego świata, od pragmatycznych potrzeb społecznych. Do jego obowiązków powinno jednak należeć nie tyle reagowanie na praktyczne zamówienia konkretnych podmiotów (to bardziej zadanie nauk stosowanych z instytutów badawczo-rozwojowych i uczelni specjalistycznych), ile uprawianie obok podstawowej dla jego misji nauki akademickiej, tj. czysto poznawczych badań empiryczno-teoretycznych, także nauki publicznej.

Nauka publiczna (nie należy jej mylić z popularyzacją nauki) to taki rodzaj badania i publikowania, który bezpośrednio odnosi się do ważnych zagadnień, wyzwań naszego czasu i przyszłości, oraz wychodzi do społeczeństwa, wywołując intelektualny ferment i angażując do działania. Unika ona sądów wartościujących, natomiast nie stroni od odniesień do wartości. To różni jej zaangażowanie od zaangażowania ideologiczno-politycznego. Jej uprawianie wymaga więc odwagi, bo często

prowadzi do zderzenia z polityczno-ideologicznymi ramami, tj. mentalnymi strukturami kształtującymi sposób oglądu świata, i w konsekwencji do zaprzeczania ramie.

5. I na tym wyjściu Uniwersytetu na zewnątrz oraz wejściu w publiczno-społeczną sferę życia warto się zatrzymać w dobie podejmowanych współcześnie jego reform. Życie ludzkie toczy się i rozgrywa w różnych przestrzeniach: intymnej, prywatnej, publicznej i społecznej. Granice między nimi nie są ostre i na naszych oczach wraz z poszerzaniem się imperium kultury popularnej oraz medializacją życia zmieniają się. Z terminem *publiczny* łączą się dziś przede wszystkim sensory: 'jawny' i 'dostępny, przeznaczony dla wszystkich'. Natomiast na dalszy plan zeszyły sensory: 'ważny społecznie' i 'dotyczący całego społeczeństwa'. Posługuję się tu terminem *sfera publiczno-społeczna*, aby podkreślić wagę tych głębszych sensów. Z lingwistycznego punktu widzenia na tę sferę można spojrzeć jak na swoistą, złożoną, wielopoziomową, pluralistyczną przestrzeń komunikacyjną, sieć komunikowania treści i stanowisk oraz porozumiewania się. Wytworem tej sieci jest opinia publiczna. W niej formuje się wola polityczna.

Centrum sfery publiczno-społecznej stanowi życie polityczne. Polityka to aktywność ludzka, która dotyczy spraw współżycia oraz życia zbiorowego jednostek i różnych grup, mających żyć razem. Nierozłącznie wiąże się więc ze współdziałaniem i współpracą różnych podmiotów, ale też ze sporami i konfliktami. Nadrzędnym celem polityki jest zatem wytwarzanie, zachowanie i ulepszanie ogólnych zasad (współ)życia. Cele bardziej szczegółowe to m.in. wyznaczanie ogólnospołecznych zadań i mobilizowanie do wspólnego wysiłku przy ich realizacji oraz rozwiązywanie nieuchronnie pojawiających się konfliktów.

Można mówić o podwójnym, Janusowym obliczu polityki jeszcze z innego względu. Tu jedno jej oblicze wiąże się z „roztropną realizacją dobra wspólnego” i w ideale społeczeństwa obywatelskiego angażuje w jego urealnienie wszystkie wytwarzające je jednostki, grupy i instytucje. Oblicze drugie łączy się z działaniami zmierzającymi do zdobycia i utrzymania władzy, co ma związek z państwem jako istotną instytucją społeczności politycznej i kontrolą nad jego aparatem. W społeczeństwach demokratycznych władzę sprawują w imieniu obywateli wybierani reprezentanci (politycy).

W klasycznych wizjach polityki na czoło wysuwano to pierwsze oblicze, podkreślając, że realizowanie dobra wspólnego nie może być *despotica*, musi być *libera* (Tomasz z Akwinu). Natomiast nowożytnie widzenie polityki i sama praktyka polityczna przesuwają się w stronę oblicza drugiego. Polityka ma być skuteczną realizacją celów działań władzy, służących umocnieniu państwa za pośrednictwem podporządkowanego mu społeczeństwa. Polityczność ma zatem trzy „naturalne” wymiary: wspólnotowy (kooperacyjny, konsensualny), konfliktowy (antagonistyczny) i władczy (hegemoniczny). Obywatele na całym świecie oceniają politykę bardzo surowo, mając na myśli to drugie oblicze i jej wymiar konfliktowy, który traktują jako przejaw funkcjonalnej nieefektywności polityków, a z którego media czynią uwodzący publiczność spektakl. Jednak „tym, co po prostu trzeba przyjąć, co jest dane, są sposoby życia” (Wittgenstein 1972: 317), a jednym z tych sposobów jest polityka. Mimo wszystko potrzebujemy jej w dążeniu do dobrego życia.

W tym dążeniu do dobrego życia Uniwersytet odgrywał i powinien dalej spełniać ważną rolę, włączając się jako instytucja i poprzez swoich przedstawicieli w życie społeczeństwa obywatelskiego oraz wchodząc w zrównoważone relacje z władzą. Udział Uniwersytetu w powszechnej demokracji społecznej można sprowadzić przede wszystkim do dwu sposobów: włączania się w społeczny ruch **nauki otwartej** (ang. *Open Access Movement*) oraz uczestnictwa w **debatach publicznych**, które stanowią serce demokracji i służą budowaniu rozumnego konsensusu.

Jednak demokracja to również demokracja elit, których głos – zwłaszcza elity politycznej (parlament, rząd, administracja) – jest słyszalny lepiej niż obywateli. W rywalizacji z elitami ekonomicznymi i kulturowymi, do których należą też elity akademickie, elity polityczne zajmują najczęściej dominującą pozycję dzięki podporządkowaniu sobie mediów i posiadaniu innych atutów, w tym siły. Wpływa to na sytuację Uniwersytetu, który znalazł się w przysłowiowym trójkącie bermudzki, wyznaczonym przez politykę, ekonomię oraz kulturę i naukę, czyli przez elity polityczne, ekonomiczne i akademickie. Elita akademicka nie zawsze potrafi skutecznie bronić idei uniwersyteckiej, a ludzie Uniwersytetu i rekrutowani na uniwersytetach eksperci nie tak znów często swoimi sugestiami powodują, iż politycy zajmują się podnoszonymi przez nich sprawami. W technokratycznym zarządzaniu debaty publiczne stanowią przeważnie wręcz przeszkodę. Nawet wyniki badań o doniosłych skutkach społecznych nierzadko z trudem docierają do elit politycznych i opinii publicznej. Decyzje polityczne są często nieracjonalne, podejmowane pod wpływem nieracjonalnych potrzeb, wartości i celów. Ich racjonalizacja następuje dopiero *post factum*.

6. Czy zatem terapia Uniwersytetu i uniwersytetów jest możliwa? Co robić, aby było tak, jak być powinno, gdy do końca nie wiemy też, jak być powinno? Wraz z upadkiem idei postępu trudno być optymistą, ale to pesymizm dostarcza dziś podniet do bycia aktywnym.

Powrót do zrodzonej w średniowieczu idei Uniwersytetu nie wydaje się możliwy i racjonalny. Jednak nie można się od niej odcinać. Wyznaczająca współczesne europejskie standardy uniwersyteckie Karta Bolońska (Wielka Karta Uniwersytetów), przyjęta z okazji 900-lecia Uniwersytetu w Bolonii, przywołuje tradycyjne wartości (wolność badań i głoszenia poglądów w imię prawdy, niezależność uczonych od wpływów politycznych i ekonomicznych, jedność badań i nauczania itd.) i określa rolę Uniwersytetu jako instytucji, wokół której koncentruje się życie społeczne. Nie do przyjęcia jest tendencja – do niedawna dominująca – która zmierza do zamiany Uniwersytetu w nowoczesną korporację lub przedsiębiorstwo, por. tzw. uniwersytet przedsiębiorczy. Niedobrym rozwiązaniem wydaje się oddanie reformy Uniwersytetu w urzędnicze ręce, choćby z poparciem części akademickiego establishmentu. To samo środowisko akademickie powinno znaleźć w sobie zdolności, odwagę i siłę, aby odrodzić wartości, które uległy erozji lub wyparciu, oraz bronić prawdziwego etosu akademickiego. Uniwersytet powinien zostać Uniwersytetem.

Nie oznacza to, iż Uniwersytet nie powinien reagować na zmiany w samej nauce oraz w swoim otoczeniu. Rodzi się jednak kwestia: czy i na ile ma podążać za

dominującymi tendencjami, a na ile się im przeciwstawić? Współczesny bieg spraw świata wręcz dramatycznie wyostreza to pytanie. Wiedza naukowa rozwija się nierównomiernie. W polityce naukowej wspiera się przyspieszony rozwój nauk bio-, info-, techno- i deprecjonuje nauki humanistyczne i społeczne, przez co wraz z popkulturą utrwała się skrzywiony obraz rzeczywistości i życia. Na marginesy spycha się wiedzę o człowieku, o wartościach, o sensie życia. Osłabia się zdolność rozumienia siebie i świata. Nasila się zagubienie orientacyjne i rozumiejące, popadamy w chaos zrelatywizowanych wartości i rozproszonych sensów. Wraz ze wzrostem informacji i wiedzy narasta nie tyle mądrość, ile dezinformacja i niewiedza, czyli sfera niemądrości. *Homo sapiens* staje się *homo computans*, człowiekiem wyjałowionym duchowo.

Zbyt radykalne ingerowanie w materię i ducha Uniwersytetu może zdestabilizować Jego naturalny proces rozwojowy i doprowadzić do nieobliczalnych skutków negatywnych. Nauka i Uniwersytet to złożone systemy samoorganizujące się. Takie systemy lepiej pozostawić naturalnej regulacji oddolnej niż odgórnemu reformowaniu. Nasza współczesna niecierpliwość skłania nas często do interwencjonizmu, który przynosi niewielkie skutki widoczne i poważne negatywne następstwa uboczne. Wielkie i skomplikowane reformy prowadzą do multiplikatywnych łańcuchów skutków nieoczekiwanych i niepożądanych, co rodzi kolejne interwencje. A zatem ostrożnie z reformami.

W rzeczywistości społeczno-kulturowej, w ludzkich działaniach ideę (u Platona idealną i niezmienną formę, u Arystotelesa istotę) przeciwstawia się temu, co empirycznie realne. Z tego punktu widzenia żaden konkretny uniwersytet nie jest Uniwersytetem – ciągle się nim dopiero staje. Idee nie mają jednak absolutnego charakteru, zmieniają się w czasie, zyskują historyczne i lokalne uwarunkowania. Dystans między ideą a realnym bytem trzeba zmniejszać, zbliżając byt nie tyle do idei czystej, ile realizując swoją własną istotę, wartości zastrzeżone dla każdego konkretnego uniwersytetu. Ta istota (sens) może być tylko skonkretyzowana, tj. odnosić się *ad institutionem* i *ad situationem*.

Salus Universitatis suprema lex esto! (Pomyślność Uniwersytetu niech będzie najwyższym prawem!).

LITERATURA (WYBÓR)

- Alexander J.G., *Znaczenie społeczne*, Kraków 2010.
Arystoteles, *Polityka*, [w:] tegoż, *Dzieła wszystkie*, t. 6, Warszawa 2001.
Bloom A., *Umysł zamknięty. O tym jak amerykańskie szkolnictwo wyższe zawiodło demokrację i zubożyło dusze dzisiejszych studentów*, Poznań 1997.
Castells M., *Władza komunikacji*, Warszawa 2013.
Habermas J., *Strukturalne przeobrażenia sfery publicznej*, Warszawa 2007.
Held D., *Modele demokracji*, Kraków 2010.
Kampka A., *Debata publiczna. Zmiany społecznych norm komunikacji*, Warszawa 2014.
Kennedy M.D., *Globalizing Knowledge: Intellectuals, Universities and Publics in Transformation*, Stanford 2015.

- MacIntyre A., *Etyka i polityka*, Warszawa 2009.
- Merton R.K., *Teoria socjologiczna i struktura społeczna*, Warszawa 1982.
- Nussbaum M.C., *W trosce o społeczeństwo. Klasyczna obrona reformy kształcenia ogólnego*, Wrocław 2008.
- Postman N., *Technopol. Triumf techniki nad kulturą*, Warszawa 2004.
- Sartori G., *Teoria demokracji*, Warszawa 1994.
- Sennett R., *Upadek człowieka publicznego*, Warszawa 2009.
- Szczepański M.S., Szafraniec K., Śliz A. (red.), *Szkolnictwo wyższe, uniwersytet, kształcenie akademickie w obliczu koniecznej zmiany*, Warszawa 2015.
- Szmyd J., *Zagrożone społeczeństwo. Regresja antropologiczna w świecie ponowoczesnym*, Katowice 2015.
- Szprot J. (red.), *Otwarta nauka w Polsce*, Warszawa 2014.
- Sztompka P., Matuszek K. (red.), *Idea Uniwersytetu. Reaktywacja*, Kraków 2015.
- Sztumski J., *Elity, ich miejsce i rola w społeczeństwie*, Katowice 1997.
- Śliz A., Szczepański M.S. (red.) *Dostojny Uniwersytet?*, Warszawa 2014.
- Taleb N.N., *Antykruchość. O rzeczach, którym służą wstrząsy*, Warszawa 2015.
- Twardowski K., *O dostojństwie Uniwersytetu*, Poznań 1933.
- Wittgenstein L., *Dociekania filozoficzne*, Warszawa 1972.
- Woźnicki J. (red.), *Misja i służebność uniwersytetu w XXI wieku*, Warszawa 2013.